נס חנוכה

— 1 —

איך האָב שוין געהאַלטן דעם פּאַלטאָ אין דער האַנט, און האָב מיך דאָך אָפּגעשטעלט:

— גיין — אָדער נישט גיין אויף דער לעקציע?

אַך, עס איז אַזוי אומאַנגענעם! אַזאַ שלעכט, אַזאַ פּויל וועטער... אַ האַלבע מייל וועגס.. און וואָס? נאָך אַמאָל „פּקד, פּקדתּי", נאָך אַמאָל דער „אַלטער באַלעבאָס", וואָס האָט אָן דקדוק אָפּגעלעבט עטלעכע זעכציק יאָר, צען מאָל געווען אין „לאַפּסק", אַ פּאָר מאָל אין „דאַנציג", שיר־נישט אָנגעשלאָגן אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל... און קאָן אַלץ נישט פאַרשטיין, אויף וואָס מען גיט דאָס אויס געלט... אַ טייערע מציאה — דקדוק!

ווייטער, דער „יונגער באַלעבאָס", וואָס ווייסט, אַז פּראַקטישער וואָלט געווען צו טראָגן פּאות מיט אַ שטריימל, אַ קאַפּטאָן מיט סטראַקעס, צו פאָרן צו אַ גוטן ייד, און נ י ש ט צו וויסן פון דקדוק. ער איז, נע־בעך, אַ כשר קרבן.. אַלס סוחר מוז ער, נעבעך, קומען צווישן מענטשן, טראָגן אַ הוט מיט אַ געפּרעסט העמד, דערלויבן, דאָס ווייב זאָל גיין אין טעאַטער, די טאָכטער זאָל לעזן ביכער, און מוז האַלטן נאָך צום ייִנגל אַ לערער אויף „דקדוק"...

— איז דען דער טאַטע נישט גערעכט? — מאַכט ער — נאָר די וועלט וויל אַזוי!

און דער וועלט קאָן ער קיינמאָל גאָר נישט אָפּזאָגן!

— טוט מיר כאָטש צוליב, — בעט ער זיך ביי מיר, — און מאַכט מיר אים נישט קאַליע.

— איך צאָל אייך — זאָגט ער — אַזוי פיל געלט פאַר אַ הויל ביסל דקדוק; זאָל ער נ י ש ט וויסן, אַז די ערד דרייט זיך אַרום דער זון!

און איך האָב צוגעזאָגט, אַז ער וועט עס פון מיר נישט וויסן, ווייל...

ווייל איך האָב אינגאַנצן איין לעקציע געהאַט, און... אַ קראַנקע מאַמע אין שטוב!...

— גיין — אָדער נישט גיין?

ביי דער לעקציע היט מיך דאָס גאַנצע הויז־געזינד.

צי זי אויך?

זי זיצט פונדערווייטנס, שטענדיק פאַרלעזן, פאַרטיפט... טײלמאָל הויבט זי אויף די לאַנגע, זיידענע ברעמען, דעמאָלט ווערט אַביסל ליכטיק אין שטוב...

דאָס געשעעט דאָך אַזוי זעלטן, אַזוי זעלטן...

און וואָס וועט זיין דערפון? גאָרנישט, אויסער האַרצווייטיק! —

— הערסט? — וועקט מיך אויף דער מאַמעס שוואַכע שטימע פון בעט — דער פעלשער זאָגט, אַז ווען איך זאָל האָבן אַ פּאָר וואַרעמע, וואָ־לענע זאַכן, וואָלט איך געמעגט אַראָפּקריכן פון בעט.

— מוז מען גיין אויף דער לעקציע!

— 2 —

אויסער דער באַלעבאָסטע, וואָס האָט זיך, ווי איר שטייגער איז, אַרויסגעכאַפּט, דער שווער זאָל נישט וויסן, אין טעאַטער אַריין, האָב איך געטראָפן דאָס גאַנצע הויז־געזינד אַרום זינדיקן טאָמבאַקענעם סאַמאָוואַר.

אויף מיין „גוטן אָוונט" האָט דער יונגערער באַלעבאָס געענטפערט מיט אַ שוואַכן „גוט־יאַר", און נישט אויפגעהערט צו דרייען אין דער האַנט די טאַליע קאָרטן, וואָס ער האָט געהאַלטן, געוויס — וואַרטנדיק אויף געסט.

אונטער אַ שפּיציקער יאַרמולקע, איינגעהילט אין אַ ברייטן טעו־קישן שלאָפראָק, לוינט נישט דעם אַלטן באַלעבאָס אַרויסצונעמען די לאַנ־גע אַנטיפּקע, מיטן בורשטינענעם שפּיץ, פון מויל, אָדער אויפצוהייבן די אויגן פון אַלטן ליסער סידור. ער שאָקלט מיר קוים צו מיטן קאָפּ און פאַר־טיפט זיך ווייטער אינעם פּירוש צום זמר לחנוכה.

ז י איז אויך פאַרטיפט, נאָר געוויינלעך — אין איר ראָמאַן.

אויף מיין תלמיד האָט דאָך מיין אַריינקומען אַן אומאַנגענעמען איינדרוק געמאַכט.

— וואָס? שפּרינגט ער אָפּ פון טיש און וואַרפט טראַציק אַרונטער דאָס שוואַרצגעלאַקטע קעפל — היינט אויך לערנען?

— פאַרוואָס נישט? — שמייכלט דער פאָטער.

עס איז דאָך חנוכה! — טופעט דער קליינער מיטן פוס, און ווייזט מיטן פינגער אויפן ערשטן ליכטל מיטן שמש, וואָס האָבן געברענט אונ־טער דער פאָרהאַנג אויפן פענצטער, צוגעקלעפּט צו אַ שייטל האָלץ.

— גאַנץ גערעכט! — בורטשעט אַריין דער אַלטער.

— נו, נו, מוחל! — מאַכט גלייכגילטיק דער יונגער באַלעבאָס.

עס דאַכט זיך מיר, אַז זי איז בלאַסער געוואָרן, אַז זי האָט טיפער אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ צום בוך.

איך זאָג „אַ גוטע נאַכט", נאָר דער יונגער באַלעבאָס לאָזט מיך נישט אַוועקגיין:

— איר מוזט שוין בלייבן אויף טיי!

— און אויף „שקצימלעך מיטן מאָן" — האָט פריילעך אויסגעשריען מיין תלמיד. ער וואָלט מיט מיר גוט געלעבט, ווען נישט דער „פקד, פקדתי".

איך וויל אָפּזאָגן, נאָר דער לאָבוז כאַפּט מיך אָן ביי דער האַנט, רוקט מיר צו, מיט אַ שעלמישן שמייכל אויפן רירעוודיקן פּנים, אַ שטול, קעגנאיבער דער שוועסטער.

האָט ער עפּעס באַמערקט?

נאַטירלעך האָט ער געקאָנט עפּעס באַמערקן נאָר פון מיין זייט... זי איז שטענדיק פאַרטיפט און פאַרלעזן... זי האַלט מיך געווים פאַר אַ בטלן. אפשר נאָך פאַר עפּעס ערגערס... זי ווייסט דאָך נישט, אַז איך האָב אַ קראַנקע מאַמע אינדערהיים.

— ער מוז שוין זיין אָנגעצויגן! — רופט זיך אָן אומגעדולדיק דער יונגער באַלעבאָס.

— 3 —

— באַלד, באַלד, טאַטעשי! — ענטפערט זי האַסטיק, און איר בלאַס פּנים רייטלט זיך.

דער יונגער בעל הבית פאַרטראַכט זיך ווייטער; מיין תלמיד לאָזט איבערן טיש אַ דריידל, דער אַלטער לייגט אַוועק דעם סידור און גרייט זיך צו צום טיי.

אומגערנווייליק האָב איך מיך פאַרקוקט אויף די חנוכה־ליכט, וואָס ברענען מיר קעגנאיבער אויפן פענצטער. זיי ברענען אַזוי טרויעריק, אַזוי

בידערגעשלאָגן און פאַרשעמט פאַרן פאַרזילבערטן בליץ־לאָמפּ, וואָס הענגט איבערן עס־טיש און באַלייכט אַזוי העל דעם פיינגעדעקטן טיש... עס ווערט מיר נאָך אומעטיקער, און איך באַמערק נישט, אַז זי דערלאַנגט מיר אַ גלאָז טיי.

— מיט ציטרין? — וועקט מיך איר טרויעריקע שטימע.

— אפשר מיט מילך? — פרעגט דער פאָטער.

— ניין, ניין, די מילך איז אָנגעברענט! — וואָרנט מיך דער תלמיד.

— אומדערטרעגלעך! — רייסט זיך איר פון מויל אַרויס.

— 4 —

עס איז ווייטער שטיל. מען הערט נאָר דעם זייגער אויף דער וואַנט. דאָס זופּן פון די גלעזער און דאָס קלינגען מיט די לעפעלעך.

פּלוצלינג פאַלט איין מיין תלמיד צו פרעגן:

— לערער, וואָס איז אַזוינס חנוכה?

— וועסט פרעגן מאָרגן דעם רבין אין חדר, — מאַכט אומגעדולדיק דער אַלטער.

— עה! — מאַכט מיין שילער טראָציק, — דער לערער ווייסט וויל בעסער פאַרן רבין.

דער אַלטער וואַרפט אַ בייזן בליק אויפן זון; דאָס האָט געהייסן: „זעסטו?!"

— איך וויל אויך וויסן, וואָס חנוכה איז! האָט זי זיך אָנגערופן שטיל.

— נו, אדרבה! — מאַכט דער יונגער באַלעבאָס, — לאָמיר זען, וואָס ביי אייך איז חנוכה!

— 5 —

— עס איז געווען אין דער צייט — האָב איך אָנגעהויבן — ווען די גריכן האָבן אונדז אונטערגעדריקט אין ארץ ישראל.

די גריכן... נאָר דער אַלטער האָט מיר איבער מיט אַ ווירע מינע:

— אין שמונה עשרה שטייט „מלכות יוון... הרשעה!"

— עס איז אַלץ איינס, מן הסתם — באַמערקט דער יונגער באַלע־באָס — וואָס ביי אונדז איז יוון — איז ביי זיי אוודאי גריכן!

— די גריכן — האָב איך נאָך אַמאָל אָנגעהויבן — האָבן אונדז

שרעקלעך אונטערדריקט! עס איז געווען די ערגסטע צייט פאַר יידן. עס האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס גאַנצע פאָלק וועט שוין אונטערגיין און פאַר־לוירן ווערן... נאָך עטלעכע אומגליקלעכע מרידות איז אונדזער גאַנצע קראַפט צעשלאָגן געוואָרן... דער לעצטער פונק פון האָפענונג האָט זיך אויסגעלאָשן... מען האָט אונדז אין אונדזער אייגענעם לאַנד ווי ווערים מיט די פיס געטראָטן...

דער יונגער באַלעבאָס האָט שוין לאַנג נישט געהערט; ער האָט איבערגעבויגן דאָס אויער צו דער טיר, צי וועט נישט עמעץ קלינגען פון זיינע געסט... נאָר דער אַלטער לאָזט פון מיר קיין אויג נישט אַראָפּ. און אַז איך האָב נאָך אַמאָל באַנוצט דאָס וואָרט „אונטערדריקט", האָט ער זיך נישט איינגעהאַלטן און געזאָגט:

— אַ מענטש רעדט ריינע דיבורים... אונטערדריקט — שמיקט... וואָס טויג מיר דאָרט... מען האָט אונדז פשוט נישט געלאָזט קיין שבת האַלטן, קיין יום־טוב מאַכן, קיין תורה לערנען און אפילו מילה פאַר־ווערט!

— שפילט איר נישט פּראָפּעראַנס? — האָט מיך ראַפּטום געפרעגט דער יונגער באַלעבאָס, — אפשר גאָר אין אָקע?

עס איז ווייטער שטיל געוואָרן, און איך האָב ווייטער פאַרציילט:

— די לאַגע איז מיט דעם נאָך ערגער געוואָרן, וואָס אונדזער אדעל און די רייכע לייט האָבן זיך אָנגעהויבן מיט זייער אייגן פאָלק צו שעמען און אָנגעהויבן זיך פירן גריכיש... מען האָט אָנגעהויבן צו באַזוכן גימ־נאַזיומס...

זי און דער זיידע קוקן מיך ביידע אָן פאַרוווּנדערט!

— אין יענע גימנאַזיומס, האָב איך ווייטער געצויגן, האָט מען נישט ג ע ל ע רנ ט ווי אין די היינטיקע... מען האָט נאָר גימנאַסטיק גע־מאַכט, און דוקא נאַקעט, און זכרים מיט נקבות צוזאַמען...

ביידע פּאָר אויגן האָבן זיך צוריק אַראָפּגעלאָזט, נאָר פאַר דאָס האָבן זיך דעם יונגן באַלעבאָס'ס אויגן צעפלאַמט:

— וואָס רעדט איר?!

איך ענטפער אים נישט און פאַרצייל ווייטער פון די טעאַטערן, ווו מענטשן האָבן זיך געשלאָגן מיט ווילדע חיות און אָקסן, און פון אַנדערע גרויזאַמע מיהנים, וואָס האָבן געמוטשט דעם יידישן לעבן זיין צו־ווידער.

— דאָס איז אַלץ פאַר די גריכן נאָך ווייניק געווען; זיי האָבן גע־וואָלט, עס זאָל פון יידישן לעבן קיין ציכן נישט בלייבן, און זיי האָבן אויפגעשטעלט אַ מזבח מיט אַן עבודה זרה אינמיטן גאַס, און געהייסן צו איר מקריב זיין קרבנות.

— צאָ טאָ זנאַטשי? — האָט זי איבערגעפרעגט.

איך האָב איר פאַרטייטשט, און דער אַלטער האָט זיך צעהיצט און געענדיקט:

— און אַ חזיר! דווקא אַ חזיר זאָל מען מקריב זיין!

און עס האָט זיך געטראָפן אַ ייד — האָב איך ווייטער אָנגעהויבן — וואָס איז צוגעגאַנגען צום מזבח און האָט געוואָלט ברענגען אַ קרבן...

אין דער אייגענער רגע איז פון די בערג אַראָפּ דער אַלטער מאַ־קאַבעער מיט זיינע פינף זין... איידער די גריכישע סאָלדאַטן זענען צו זיך געקומען, האָט זיך דער נידערטרעכטיקער ־שוין געבאָדן אין זיין אייגן בלוט, דער מזבח איז געווען צעשטויסן. אין איין סעקונדע האָט די מרידה אויפגעפלאַמט...

... און די מאַקאַבעער מיט אַ קליין ביסל גבורים האָבן באַזיגט די הונדערט מאָל שטאַרקערע גריכן...

... זיי האָבן די גריכן פאַרטריבן פון לאַנד, באַפרייט דאָס פאָלק.

— 6 —

צום אָנדענק פון דעם זיג — האָב איך געענדיקט מיין דערציילונג — צינדן מיר עד היום אונדזער אָרעמע אילומינאַציע, אונדזערע חנוכה־ליכט.

— וואָס? — איז אויפגעשפּרונגען דער אַלטער און האָט געציטערט פאַר צאָרן — ד אָ ס איז דאָס נס?

— אַהער, שמערקע! — האָט ער אַ געשריי געטון צום אייניקל, וואָס האָט זיך פאַר שרעק נאָך ווייטער אָפּגערוקט.

דער אַלטער קלאַפּט אין טיש אַריין, אַז עס קלינגען די טעלער:

— דאָס נס איז געווען... אַז מ'האָט אַרויסגעטריבן די טמא'ע יוונים, איז נישט מער געבליבן ווי איין קריגל כשרער בוימל...

נאָר ער האָט זיך צעהוסט און נישט געקאָנט דעם אָטעם כאַפּן. דער יונגער באַלעבאָס איז צוגעלאָפן און האָט אים אַרויסגעפירט אין דער צווייטער שטוב אַריין.

איך וויל ארוים פון שטוב, נאָר זי פאַרהאַלט מיך:

— זי זענען קעגן אַסימילאַציע? — האָט זי מיך געפרעגט.

— אַסימילירן — האָב איך איר געענטפערט — הייסט פאַרצערן, אויפעסן און פאַרדייען. מיר אַסימילירן רינדפלייש, ברויט, און אונדז ווילן אנדערע אַסימילירן... אויפעסן ווי רינד־פלייש און ברויט...

זי שווייגט אַ פּאָר סעקונדן און פרעגט דערנאָך דערשראָקן:

— ווען דען אייביק, אייביק זיין קריג און שטרייט צווישן פעל־קער?

— אָ, ניין — האָב איך איר געענטפערט. אין אַ געוויסן פּונקט מ ו ז ן זיך אַלע פעלקער פאַראייניקן!

— און דער איז?

— די מענטשהייט!... זאָל יעדער ביי זיך טון, וואָס מען דאַרף, וועלן זיך שוין אַלע צוזאַמענטרעפן.

זי האָט זיך פאַרטראַכט. איך וויל ווייטער רעדן, נאָר מיר האַקט אי־בער אַ קלאַפּ אין דער טיר...

—די מאַמע גייט! — האָט זי שטיל אויסגעשריגן און אַנטלויפט. אוועקגייענדיק דערלאַנגט זי מיר דאָס ערשטע מאָל די האַנט.

דעם צווייטן טאָג אינדערפרי, נאָך ליגנדיק אין בעט, האָב איך דערהאַלטן אַ בריוו דורך אַ פּאָסלאַניעץ.

דער קאָנוועדט האָט א י ר פאָטערס פירמע „Jakób Brenholc"

דאָס האַרץ קלאַפּט אין מיר ווי ביי אַ גזלן... אינעווייניק איז מער נישט גע־לעגן נאָר 10 רובל פאַרן חודש, וואָס האָט זיך נאָך נישט געענדיקט.

אויס לעקציע!